

ირინა ბათიაშვილი*

მედიაში, როგორც „არიადნის ძაფი“ და ინტერნეტის დაახლოების ხელოვნება

მხარეებს შორის მედიაში და მოლაპარაკება იწყება სიტყვით, საუბრით, კამათით, საკუთარი სიმართლის მტკიცებით და გამარჯვების საუკეთესო შედეგის ინსტიქტით. მედიაში ცოცხალი სტიქიაა და ამ სტიქიაში ბალანსის შემანარჩუნებელი ზუსტად მედიატორია. ბალანსი სჭირდება ორ პოლუსს, რომელიც სტატიაში იქნება კამათის ხელოვნების ჭრილში მიმოხილული. მედიაში, როგორც ინტერნეტის დაახლოების ხელოვნება, აუცილებელია განვიხილოთ კამათის და აზრთა ჭიდილის კუთხით. ადამიანის ცნობიერებაში და კულტურაში არსებობს მარკერები, რომელიც გავლენას ახდენს მედიაციის და მოლაპარაკების პროცესებზე. მაგალითად: კამათში დიალექტიკა შეიძლება გაიგივდეს გონების ფარიკაობასთან, რომლის მიზანია საკუთარი სიმართლის დამტკიცება. ასევე, *Homo Ludens* თამაშის მარკერი მედიაციის პროცესში ახალ პლასტებს ამატებს და ეს შრეები ახალ წინააღმდეგობებს ქმნის დავისთვის ემოციური ფონის მოხსნაში. მედიაციის ფილოსოფიურ-რელიგიური საფუძვლების აშკარა გამოვლინებაა ნეტარი ავგუსტინეს ცნობილი ტრაქტატი „ღვთის ქალაქი“.

21-ე საუკუნეში კიდევ უფრო აქტუალური გახდა მოდერნიზებული სახით დაბრუნებული მედია და მოლაპარაკებები, როგორც დავების და უთანხმოების გადანაცვების საუკეთესო მექანიზმი. მხარეთა მიერ ინტერნეტის გადანაცვების ნერტილის ძიების პროცესში მედიატორის შუამავლობის ხელოვნება მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. მედიაციის მთელი პროცესის განმავლობაში მხარეებს საშუალება უნდა ჰქონდეთ, რომ დაფიქრდნენ და განჭვრიტონ მათთვის საუკეთესო შედეგი, მათთვის მისაღები შედეგი და მათთვის აბსოლუტურად მიუღებელი შედეგი. ყურადსაღებია მედიაციის გახსნითი შეხვედრის სახეობის შერჩევა: საერთო თუ ინდივიდუალური. მედიაციის გახსნითი შეხვედრის დაგეგმვამდე მედიატორის მიერ ინდივიდუალურად ყველა საქმის გაანალიზება შესაძლოა გამოსადეგ მექანიზმად ჩაითვალოს. აღნიშნულით მოლაპარაკების თანმდევი პროცესი მხარეებზე მორგებული და ეფექტიანი გახდება.

მედიატორი გზამკვლევა – „არიადნის ძაფი“ – მედიაში წარმოშობილ კამათის ლაბირინთში. თუ როგორ „დაიხლართება“ მედიაციის ლაბირინთი და რა პლასტები დამატება მას დამოკიდებულია, რამდენად გამძაფრდება მხარეებში ერთი მარტივი ჭეშმარიტება:

„ყველა ადამიანს დაბადებიდანვე აქვს სურვილი იყოს მართალი“ – არტურ შოპენჰაუერი.

საკვანძო სიტყვები: მოლაპარაკების ხელოვნება, დიალექტიკის გავლენა და მედიაციის მახასიათებლები.

I. შესავალი

რა შეიძლება იყოს მედიაციის დასაწყისი და შემადგენელი აუცილებელი ელემენტი?

მედიაში იწყება სიტყვით, საუბრით, კამათით, საკუთარი სიმართლის მტკიცებით და გამარჯვების საუკეთესო შედეგის ინსტიქტით. მედიაციის პროცესის შემადგენელია მედიატორი (მესამე ნეიტრალური მხარე) და მხარეები. პროცესი მოქმედებს ყველაზე და ზეგავლენას ახდენს იმ მასშტაბით, რა მასშტაბითაც აძლევს ამის უფლებას ერთი მთლიანის შემადგენელი ნაწილები. მედია-

* სამართლის დოქტორი, საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის სერტიფიცირებული მედიატორი.

ციის ფართო ავტონომია ქმნის კამათისთვის თავისუფალ ველს და ამ ვიბრირების პროცესში (აზრთა ჭიდილის პროცესში) ძლიერდება რწმენა საკუთარი პიროვნების მიმართ, საკუთარი უნარების მიმართ. „პიროვნება ჰქვია ადამიანს, რომელიც თავად აკეთებს თავის არჩევანს და აკეთებს სხვებთან სხვა მე-ებთან ურთიერთგადაკვეთის სიბრტყეში. ეს არჩევანი იბადება ურთი-ერთობის ანუ სხვებთან-ერთობის ცოცხალი სტიქიიდან და სწორედ ამ არჩევანმა უნდა განსაზღვროს მისი ბედი“.¹ მედიაცია ცოცხალი სტიქიაა და ამ სტიქიაში ბალანსის შემანარჩუნებელი ზუსტად მედიატორია. ბალანსი სჭირდება ორ პოლუსს: 1. პიროვნების აბსოლუტურ რწმენას საკუთარ ძალაში; და 2. პიროვნების რწმენის გაუფასურებას, თვითქმედების დაქვეითებას, მისი ხედვების სტერილიზებას კონკრეტულ საკითხთან მიმართებაში და, საბოლოოდ, პროცესში თავსმოხვეული აზრის დაქვემდებარებას. აღნიშნული ორი პოლუსი კორელაციურ ცნებებს შეადგენს. შესაბამისად, მათ შორის დისბალანსი ერთიანი პროცესის ნაწილი და ერთი წარმართველი პოლუსის შექმნის კატალიზატორი ხდება. ამ პარადიგმიდან გამომდინარე შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა, რომ მედიაცია, როგორც ინტერესთა დაახლოების ხელოვნება, აღნიშნულ სტატიაში აუცილებელია განხილულ იქნეს კამათის და აზრთა ჭიდილის ხელოვნების ჭრილში.

II. მოლაპარაკების ხელოვნება და დიალექტიკის გავლენა

ძველი წელთაღრიცხვით მეხუთე საუკუნეში ჯერ კიდევ სოფისტებმა² საკუთარი ფილო-სოფიის ღერძად, ცენტრად და „ყოვლის საზომად“³ ადამიანი აქციეს. ერისტიკა კი – მათ მიერ შემუშავებული კამათის ხელოვნება იყო, რომელიც მახვილგონიერებასთან და მოხერხებულობასთან შეიძლება გაიგივდეს.⁴

მე-19 საუკუნეში არტურ შოპენჰაუერმა (1788-1860) გამოაქვეყნა ნაშრომი, რომლის აქტუალობა 21-ე საუკუნეშიც არ დაკარგულა. „Eristische Dialektik: Die Kunst, Recht zu behalten“⁵ – ასე ქვია მის შედევრს. შოპენჰაუერის აღნიშნული ნაშრომის თანახმად, კამათის მთავარი მიზანი არის გამარჯვება. მიზნის მისაღწევად ავტორი კონკრეტულ რეკომენდაციას იძლევა.⁶ დასაწყისშივე შოპენჰაუერი გამოყოფს ორ კონცეპტს: ლოგიკას, განმარტავს როგორც აზროვნების შესახებ მეცნიერებას და მას აზროვნების საშუალებას უწოდებს (ფიქრი, განსჯა, თვითდაკვირვება და ა.შ.). ლოგიკას, როგორც მეცნიერებას თეორიული და ანალიტიკური ღირებულება აქვს.⁷ ლოგიკას ადამიანი მიყავს მხოლოდ და მხოლოდ ფორმალურ და არა მატერიალურ ჭეშმარიტებამდე. ლოგიკის საშუალებად შეიძლება ჩაითვალოს: აღქმა-გაგება, საკუთარი თავის შემეცნება და დასკვნის გამოტანა.⁸ მეორე კონცეპტი კი არის დიალექტიკა, რომელსაც ფილოსოფოსი კამათის ხელოვნებასთან აიგივებს და რომელიც თავის თავში მოიცავს მოლაპარაკების, საუბრის, სიტყვიერი ბრძოლის და დარწმუნების ხელოვნებას.⁹ დიალექტიკაში სულიერი ჭიდილი მიდის ზუსტად ორ სუბიექტს შორის.¹⁰

¹ ბათიაშვილი ირაკლი, ტოტალიტარიზმი და ინდივიდუალიზმი, წიგნი „ირაკლი ბათიაშვილი“, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 2021, 267.

² ბრძ. „ბრძენი ადამიანი“, (მახვილგონიერი), ასეთად იწოდებოდნენ პროტაგორა, ჰიპია, თრასიმაქე, ევთიმედე, გორგია.

³ პროტაგორას სიტყვები – *Velkar A.*, Markets and measurements in nineteenth-century Britain, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, 218–228.

⁴ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018, Глава I. Эристика.

⁵ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018.

⁶ იქვე, Глава II, уловки.

⁷ იქვე, 11-12.

⁸ იქვე.

⁹ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах (сборник), Переводчик: Юлий Исаевич Айхенвальд, Ф. Черниговцев, Р. Кресин, Н. Л. д'Андре, Правообладатель: Эксмо, 2015, (Дата написания:1900), <<https://www.litres.ru/book/artur-shopenhauer/iskusstvo-pobezhdad-v-sporah-8952636/chitat-onlayn/#idm140537390896208>> [02.12.2024].

¹⁰ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018, 11-12.

1. დიალექტიკა და თეზისის უარყოფის ვარიაციები

ნიშანდობლივია, რომ ერისტიკული დიალექტიკის მახასიათებელი არის *per fas et nefas*. ეს ნიშნავს, კამათის ისე წარმართვას, რომ ადამიანი ყოველთვის სწორი და მართალი აღმოჩნდეს. დიალექტიკაში მთავარია ადამიანს ჰქონდეს უპირატესობის მოპოვებისა და მეორე მხარის და მსმენელის თვალში „მართალ ადამიანად“ დარჩენის სურვილი, რაც არ მოიაზრებს ობიექტური სამართლიანობის¹¹ დადგენას.¹²

კამათის ხელოვნების არსისა და დამკვიდრებული დოგმების განსაზღვრისთვის, ასევე, მნიშვნელოვანია მაკიაველის ცნობილი რჩევა, რომელსაც *შოპენჰაუერი* თავის ნაშრომში ეყრდნობა. ფილოსოფოსი *მაკიაველის* რჩევის თანახმად უმჯობესია, ადამიანმა ისარგებლოს მეორე მხარის წუთიერი სისუსტით, რადგან თუ ასე არ მოიქცევა, შეიძლება ამ მეორე მხარემ ისარგებლოს მისი წუთიერი სისუსტით. *შოპენჰაუერი* აღნიშნავს: „სამყაროში გულწრფელობა და სამართლიანობა რომ სუფევდეს¹³, მსგავსი მეთოდით ბრძოლა საჭიროებას დაკარგავდა“. *შოპენჰაუერის* მსჯელობაში მნიშვნელოვანია, თუ რად იყოფა ორი ფაქტორი: პირველი ეს არის ობიექტური სამართლის ძებნის მისწრაფება, რომელიც განსჯის, ალქმის, აზროვნების უნართან და გამოცდილებასთან არის დაკავშირებული და მეორე, რომელიც დიალექტიკას უკავშირდება და შეიძლება ადამიანმა ის შეისწავლოს როგორც ხელოვნება. ამ შემთხვევაში ადამიანი ცდილობს დააჯეროს საზოგადოება თავისი მოსაზრების მართებულებაში და ყველას შეუქმნას წარმოდგენა, რომ მისი მოსაზრება, ზოგადად, სამართლიანია. თავად კამათის ორივე მხარე ხშირად თვლის, რომ ისინი აბსოლუტურად მართლები არიან, რაც შეიძლება რეალობას საერთოდ არ შეესაბამებოდეს. კამათში დიალექტიკა ასევე შეიძლება გაიგივდეს გონების ფარიკაობასთან, რომლის მიზანია საკუთარი სამართლის დამტკიცება.

ასევე ინტერესთა დაახლოების ხელოვნებისთვის გასათვალისწინებელია დიალექტიკის გარკვეული საფუძვლები, რომელმაც შეიძლება მედიაციის პროცესში მხარეების კამათისას იჩინოს თავი. მაგალითად *შოპენჰაუერს* თავის ნაშრომში მოყავს თეზისის უარყოფის ერთ-ერთი გზა – *ad rem* და *ad hominem*. პირველის დახმარებით ხდება აბსოლუტური და ობიექტური ჭეშმარიტების თეზისის უარყოფა, ხოლო ამის დადასტურებისათვის იმ რეალური მახასიათებლის გამოყენება, რომელიც დავის საგანს თეზისისაგან განასხვავებს. მეორე გზის დახმარებით, ხდება დადარება თეზისისა მოკამათის სხვა შეხედულებებსა და განსჯებთან, რითაც მტკიცდება, რომ ეს თეზისი ეწინააღმდეგება მოკამათის ხედვას. საბოლოო ჯამში კი, ამ გზით მოკამათის არგუმენტები დაუსაბუთებელი ხდება, ხოლო საგანის ობიექტური ჭეშმარიტება დაუდგენელი.¹⁵ *შოპენჰაუერი* მიზნის მიღწევის ორ საშუალებას გამოყოფს: პირდაპირს და არაპირდაპირს. პირდაპირი საშუალება – ადამიანის მიერ თეზისის უსამართლობის მტკიცებას მოიაზრებს.¹⁶ არაპირდაპირი საშუალება – ადამიანის მიერ თეზისის შედეგის უზუსტობისა და მცდარობის მტკიცების გზით მთელი თეზისის უარყოფის მცდელობას მოიაზრებს.¹⁷

1.2. სუბიექტური სამყარო და ახალი მარკერი

მოდერნიზმისთვის, როგორც კულტურული მიმდინარეობისთვის, მთავარია არა მატერიალური სამყარო, არამედ ინდივიდის სუბიექტური სამყარო, მისი ირაციონალური ხედვა.¹⁸ ამის გამოხა-

¹¹ Objektive Gerechtigkeit.

¹² *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018, 42

¹³ ჭარბობდეს – გერ. Herrschen.

¹⁴ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах (сборник), Переводчик: Айхенвальд Ю. И., Черниговцев Ф., Кресин Р., д'Андре Н. Л., Правообладатель: Эксмо, 2015, (Дата написания:1900), <<https://www.litres.ru/book/artur-shopenhauer/iskusstvo-pobezhdai-v-sporah-8952636/chitat-onlayn/#idm140537390896208>> [02.12.2024].

¹⁵ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018, 43-45.

¹⁶ nego maiorem, nego minorem, nego consequentiam.

¹⁷ *Шопенгауэр А.*, Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018, 46-48.

¹⁸ მოდერნიზმი ჩვეულებრივ აღწერილია, როგორც აზროვნებისა და ქცევის სისტემა, რომლის მახასიათებელია თვითმიმართება და თვითცნობიერება: <https://www.britannica.com/art/Modernism-art> ; <https://en.wikipedia.org/wiki/Modernism>

ტულებაა შოპენჰაუერის ფორმულა: „სამყარო არის ჩემი წარმოდგენა“.¹⁹ ხოლო, შემდგომ შოპენჰაუერის იდეა – „სამყარო არის ჩემი წარმოდგენა“ – პოსტმოდერნიზმში სახეს იცვლის და ახალი მარკერით წარდგება საზოგადოების წინაშე. „წარმოდგენის“ ნაცვლად გვევლინება ახალი განმარტება და მოდერნიზებული საკვანძო ელემენტი – „თამაში“. „ადამიანი ჩაბმულია თამაშში საკუთარ წარმოდგენასთან, მატერიალურ მოვლენებთან, დრო-სივრცესთან და, რაც მთავარია, ენასთან“.²⁰ თამაშის თეორიის და ამ მიმართულებით მთავარი ნაშრომის „კაცი მოთამაშე“ (Homo ludens) ავტორი იოჰან ჰაიზინგა (1872-1945) ამბობს, რომ თამაშის ელემენტი ადამიანის ცნობიერებაში და კულტურაში არსებით როლს ასრულებს. თამაშის მარკერი მედიაციის პროცესში ახალ პლასტებს ამატებს და ეს შრეები ახალ წინააღმდეგობებს ქმნის დავისთვის ემოციური ფონის მოხსნაში. თუმცა თუ არისტოტელეს დავისეხებით, კამათს შეიძლება პატიოსანი სახე ჰქონდეს და არ იყოს მხოლოდ ადამიანის საკუთარ აზრზე გადმოყვანის მცდელობა.²¹ მედიაცია, მოლაპარაკება და კონსილიაცია ჩინეთში, იაპონიაში, საქართველოში, ამერიკაში და ბევრ სხვა ქვეყანაში მრავალი წლის უკან განვითარდა და 21-ე საუკუნეში უკვე აქტუალური გახდა, როგორც დავების, კამათის და უთანხმოების გადაწყვეტის საუკეთესო მექანიზმი.²²

III. შეთანხმების მნიშვნელობა

1. ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში „მხარეთა“ სამართლიანი მორიგების შესაძლებლობის საკითხისათვის

სამოქალაქო დავებში ხშირია, როცა მოდავე მხარეები საქმეს მოსამართლის თანდასწრებით მორიგებით ასრულებენ. თავად მოსამართლეც უწყობს ხელს, რომ სასამართლო პროცესში (სამოქალაქო დავაზე) მოდავე მხარეები შეთანხმდნენ. რაც შეეხება ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, აქაც ეძლევათ მხარეებს შესაძლებლობა მორიგდნენ და სახელმწიფომ ამ ფორმით ალიაროს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის სახელმწიფოს მხრიდან დარღვევა, რასაც შემდგომ სასამართლო ადასტურებს თავისი გადაწყვეტილებით. აღნიშნულის მაგალითებია: სულხან მოლაშვილის საქმე საქართველოს წინააღმდეგ,²³ მარიამ და ირინა ბათიაშვილის საქმე საქართველოს წინააღმდეგ და დავით მირცხულავას საქმე საქართველოს წინააღმდეგ.²⁴ სულხან მოლაშვილის საქმეში სახელმწიფომ ალიარა, რომ ადგილი ჰქონდა წამების ფაქტს, ასევე, მომჩივანმა მხარემ მიიღო ასანაზღაურებელი თანხის ოდენობა (არ მოითხოვა მეტი) და, რაც მთავარია, ადამიანის

dernism#cite_note-Everdell-15 [02.12.2024], (Everdell W., The First Moderns: Profiles in the Origins of Twentieth Century Thought, University of Chicago Press).

დღესდღეობით ტერმინი „გამოცდილება“ არის თანამედროვეობის და სუბიექტური სამყაროს აღწერილობის ნაწილი: <<https://www.upress.virginia.edu/title/2099/>> [02.12.2024].

¹⁹ ნემსაძე ა., მეოცე საუკუნის ფილოსოფიურ-ესთეტიკური მიმდინარეობები და თეორიები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სასწავლო კურსის სილაბუსი, დანართი 3, ლექცია 1, 8.

²⁰ ნემსაძე ა., ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მეოცე საუკუნის ფილოსოფიურ-ესთეტიკური მიმდინარეობები და თეორიები, Philosophical-aesthetic Trends and Theories of 20's Century, სასწავლო კურსის სილაბუსი, დანართი 3, ლექცია 14, 4.

²¹ <https://www.litres.ru/book/artur-shopengauer/iskusstvo-pobezhdai-v-sporah-8952636/chitat-onlayn/#idm140537390896208> [02.12.2024].

²² ნულაძე ა., ქართული სასამართლო მედიაციის შედარებითი ანალიზი, თბ., 2017, 176-177.

²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადამიანის უფლებათა ცენტრი, სულხან მოლაშვილი საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივრის ნომერი – 39726/04, საქმეთა სიიდან ამორიცხვა, 30/09/2014, <<https://catalog.supremecourt.ge/-blog/index.php/2014-05-22-16-39-43/508-2015-05-27-13-54-29>> [08.09.2024].

²⁴ Resolution CM/ResDH (2016)1, Execution of the decisions of the European Court of Human Rights in Two cases against Georgia, <<https://archive.justice.gov.ge/Multimedia%2FFiles%2F2016%2Fdsrulebuli%2F%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%20%E1%83%93%E1%83%90%20%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%AA%E1%83%AE%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%90%20%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A1%20%E1%83%AC%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%90%E1%83%A6%E1%83%9B%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%92.pdf>> [02.12.2024].

უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ სახელმწიფოს აღიარება კანონიერად სცნო და დაეთანხმა ამ მორიგებას.

სამართლიანობა ინტერესთა ბალანსის შენარჩუნების საუკეთესო ხერხია, მითუმეტეს, როცა მედიაცია აძლევს მხარეებს საშუალებას, საკუთარი გადმოსახედიდან დანახული სამართლიანობის ქრილში მიიღონ ერთობლივი ნებაყოფლობითი და სასურველი გადაწყვეტილება.²⁵ თუმცა, მხარეების მიერ სამართლიანობის განსხვავებულმა აღქმამ, რომელიც შეიძლება რომელიმე მხარისთვის ყველა მეთოდის გამოყენებით გამარჯვებასთან ასოცირდებოდეს, დააზარალოს კეთილსინდისიერი მხარე, რადგან სასამართლოში მედიაციის პროცესში განდობილ ინფორმაციას საკუთარი ვარაუდის დასაბუთებისთვის ვერ გამოიყენებს. „მედიაციის პროცესსა და შედეგს შორის ურთიერთგანმაპირობებელი კავშირი არსებობს“.²⁶ „სამართლიანია შეთანხმება, რომელიც: ა) სულ მცირე მისაღებია ან სამართლიანია შეთანხმების განმახორციელებელი მხარეებისათვის; ბ) აღადგენს ჰარმონიას ან ინტერესთა ბალანსს მედიაციის მონაწილეებს შორის; გ) ზრდის ურთიერთგაგებისა და უკეთესი ურთიერთობის შესაძლებლობას; დ) უახლოვდება იმ ზღვარს, რომელსაც მხარეები მათი ზიანის ადეკვატურ კომპენსირებად მიიჩნევდნენ; ე) როგორც ინდივიდუალურ, ისე ინსტიტუციურ დონეზე თანხისა და დროის დამზოგველია; ვ) ამცირებს სტრესსა და გაღიზიანებას; ზ) აუმჯობესებს კომუნიკაციას საზოგადოების წევრებს შორის (სამეზობლოში, ბიზნეს სამყაროში, დასაქმებულთა სივრცეში და სხვ.); ზ) ქმნის სოციალურ პრეცედენტებს ურთიერთობების უკეთ მონესრიგებისათვის“.²⁷ კონფიდენციალურობა სამართლებრივ-ფილოსოფიურ ქრილში შეიძლება გარკვეულ ჰიბრიდს წარმოადგენდეს. ეროვნული კანონმდებლობით დროში მისი განუსაზღვრელობა აბსოლუტურ უფლებათა კატეგორიას მოგვაგონებს, ხოლო მედიაციის ურთიერთობის სპეციფიკა და თანმდევი პროცესი, რომელიც პირებს აძლევს საშუალებას, მოსთხოვონ ერთმანეთს ინფორმაციის დაცვა კონფიდენციალურობის პრინციპით, აშკარად რელატიური ხასიათის მატარებელია.²⁸

2. მედიატორის ფილოსოფიურ-რელიგიური მნიშვნელობა

მედიაციის ფილოსოფიურ-რელიგიური საფუძვლების აშკარა გამოვლინებაა ნეტარი ავგუსტინეს ცნობილი ტრაქტატი „ღვთის ქალაქი“.²⁹ ნეტარი ავგუსტინესთვის მედიატორს (შუამავალს) როგორც რიტორიკული, ასევე, თეოლოგიური ფუნქცია აქვს. ეს არის გზა, სადაც პლატონისეული აზროვნება და ქრისტიანობა იყოფა და ხდება იმ სამყაროს განსახიერება, სადაც იესო ქრისტე ევლინება მსოფლიოს, როგორც მედიატორი. პლატონური დემონოლოგიის აზრით დემონები გვევლინებიან, როგორც მედიატორები ღმერთებსა და ადამიანებს შორის, თუმცა აბსოლუტურად განსხვავებული დემონური სხეულით, სულისგან დაცლილი და ადამიანური ბუნებისგან შორს მდგარი.³⁰ ნეტარი ავგუსტინეს მსოფლმხედველობით, საბოლოო ჯამში, უარყოფილია კეთილი დემონების არსებობა. ნეტარი ავგუსტინეს გაგებით მედიატორი არის ღვთის ხელთუქმნელი სიტყვა, ვისი მეშვეობითაც ყველაფერი შეიქმნა და ვისი დახმარებითაც ჩვენ ვცხოვრობთ. და მაინც კიდევ ვინ არის მედიატორი? ისაა „უფალი“, რომელიც არის არა მარტო სიტყვა, არამედ ადამიანური ბუნების მატარებელი, ჩვენი ადამიანურობის გამზიარებელი, თავისი ღვთაებრიობის გამწილადებელი. ჩვენი უბადრუკი და მოკვდავი ცხოვრებიდან რომ ამოვიდეთ, ის უზრალოდ კი არ გვიძლევს თავისი ანგელოზებით უკვდავების გზისკენ, არამედ გვაძლევს საშუალებას, ჩვენი შევძლოთ ამ გზაზე ასვლა.³¹

²⁵ ჩიტაშვილი ნ., სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვევების საფუძველი, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა – წელიწადური“, 2016, 9.

²⁶ ჩიტაშვილი ნ., მედიაციის ეთიკის საფუძვლები, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2024, 351.

²⁷ Hyman J.M., Love L.P., If Portia Were a Mediator: An Inquiry into Justice in Mediation, Clinical L.Rev., Vol. 9, 2002, 186, მითითებულია: ჩიტაშვილი ნ., მედიაციის ეთიკის საფუძვლები, მერიდიანი, თბ., 2024, 350, იხ.

²⁸ ბათიაშვილი ი., ქონებრივი დავების გადაწყვეტისას კონფიდენციალობის დაცვის ფარგლები მედიაციაში: რეალობა და გამოწვევები, ჟურნ. „სამართალი და მსოფლიო“, #21, 2022, 76-116.

²⁹ Аврелий А., О граде Божьем, Электронная библиотека Гражданская Общество в России, Кн. VI-XI, ст. 122-125, <http://www.civisbook.ru/files/File/Avgustin_6-11.pdf> [02.12.2024].

³⁰ Аврелий А., О граде Божьем, Электронная библиотека Гражданская Общество в России, Кн. VI-XI, ст. Глава XIII, Глава XV, 120-122, <http://www.civisbook.ru/files/File/Avgustin_6-11.pdf> [02.12.2024].

³¹ Guretzki D., The Function of “Mediator” in St. Augustine’s De civitate Dei, Book IX, Hirundo: “The McGill Journal of Classical Studies”, Vol. I, 2001, 66-67, <<https://www.mcgill.ca/classics/files/classics/2001-07.PDF>> [02.12.2024].

ნეტარი ავგუსტინეს ამ ფილოსოფიურ-ემოციური წიაღსვლიდან ჩანს, მედიატორის რა უნარ-ჩვევები მუშავდებოდა ადამიანთა კოლექტიურ არაცნობიერში:

1. მედიატორი – მხარეების პრობლემებისა და იმ მომენტში მათი ცხოვრების გამზიარებელი;
2. მედიატორი – მხარეებისთვის ე. წ. „მედიაციის გამწვანებელი“;
3. მედიატორი – მხარეებისთვის მედიაციის პროცესში მხოლოდ საუკეთესო და ორივესთვის ხელსაყრელი გზის მაჩვენებელი.³²

როცა ნახსენებია საქართველოში მორიგებით საქმის დასრულების კულტურის შემოტანა და ჩამოყალიბება, გასათვალისწინებელია ილია ჭავჭავაძის როლი მედიატორის მომრიგებელი პიროვნების თანამედროვე კონცეფციის შექმნაში.³³ მომრიგებელი მოსამართლის აუცილებლობას ილია ჭავჭავაძე უკავშირებს ცხოვრების განვითარებას, გლობალიზაციას და კაპიტალიზაციას (ადამიანთა შორის ურთიერთობას, რომელიც აღებ-მიცემობასთან არის დაკავშირებული), მართლმსაჯულების განტვირთვის ალტერნატივას, ეკონომიკურ ყოფას და, საბოლოო ჯამში, ეს ყველაფერი დაკავშირებულია სადავო საკითხის სწრაფად და მარტივად გადაჭრასთან.³⁴

IV. ინტერესზე დაფუძნებული წარმატებული მედიაციის საკვანძო ასპექტი

რა თქმა უნდა, მოდერნიზებული და ეკლექტიკური სამყარო მედიაციას ახალ ფუნქციონალებს უმატებს, ანახლებს და ახალი გამოწვევისთვის ამზადებს.³⁵ მხარეები ხდებიან პროცესის მთავარი ფიგურანტები, ცდილობენ რა გაარკვიონ ერთმანეთის ძირითადი ინტერესი, ამიტომაც მედიაცია დაფუძნებულია მხარეთა ინტერესზე და არა უფლებებზე.³⁶ ბიზნეს დავების წარმატებით შუამავლობისთვის მედიატორის ერთ-ერთი მთავარი ფუნქცია არის მხარის ინტერესზე ფოკუსირება და მისი განცალკევება მეორე მხარის პოზიციისაგან.³⁷

მედიაციის მიზანია კომპრომისის მიღწევა და არა გამარჯვების დამყარება. იმისათვის, რომ ინტერესზე დაფუძნებული აზრთა ჭიდილი და კამათის სივრცე შეიქმნას, აუცილებელია, მედიატორმა დაიწყოს საქმის რეალისტური შეფასება და შექმნას მოქნილი გარემო, მაგალითად, მხარეები საჭირო მომენტში უნდა დასხდნენ ერთმანეთის სკამებზე (მეტაფორულად, არა პირდაპირი მნიშვნელობით); მხარეებმა უნდა დაიწყონ მცდელობა მთლიან სურათს სხვა კუთხიდან შეხედონ. მედიატორმა შეიძლება ამ მომენტში გამოიყენოს სარკისებრი ეფექტი. მთელი პროცესის განმავლობაში მხარეებს უნდა ჰქონდეთ საშუალება დაფიქრდნენ და განჭვრიტონ მათთვის საუკეთესო შედეგი, მათთვის მისაღები შედეგი და მათთვის აბსოლუტურად მიუღებელი შედეგი. ბოლოს კი, პროგრესი შეიძლება მიღწეულ იქნას, მხოლოდ მაშინ, როდესაც მხარეები აღმოაჩენენ, რომ არსებობს მათი ინტერესების გადაკვეთის წერტილი.³⁸

აღსანიშნავია, რომ მედიაციის პროცესის დაწყება და მიმდინარეობა მოდავე მხარეების ნებაყოფლობითობაზეა დამოკიდებული.³⁹ მხარეების ნებაყოფლობით პროცესში ჩართულობა ზრდის შეთანხმების მიღწევის შანსს, ხოლო პროცესში მხარეების იძულებითი მონაწილეობა პირიქით – ამ შანსს ამცირებს.

³² ბათიაშვილი ი., მედიაციის პროცესი, მისი პრინციპები და გამოწვევები საქართველოში, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა წელიწდეული“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრი, 2022, 7-38.

³³ იქვე.

³⁴ წულაძე ა., ქართული სასამართლო მედიაციის შედარებითი ანალიზი, თბ., 2017, 176-177.

³⁵ ბათიაშვილი ი., მედიაციის პროცესი, მისი პრინციპები და გამოწვევები საქართველოში, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა წელიწდეული“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრი, 2022, 7-38.

³⁶ ბიჭია მ., მედიაციის გამოყენების მნიშვნელობა ბიზნესდავებში პანდემიის დროს, ჟურნ. „სამართლის მაცნე“, #7, 2021, 12.

³⁷ Batiashvili I., Mediation – The Often-missed Opportunity!, Law and World, 10(30), 2024, 184–192.

³⁸ Batiashvili I., International mediation – the often missed opportunity – World Factoring Yearbook (WFY) 2024 Edition, BCR Publishing.

³⁹ ბათიაშვილი ი., მედიაციის პროცესი, მისი პრინციპები და გამოწვევები საქართველოში, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა წელიწდეული“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრი, 2022, 7-38.

რაც შეეხება კონფიდენციალურობას: მოლაპარაკებები თავისუფალი სივრცეა და თუ არ მოხდა თამაშის წესზე წერილობით შეთანხმება, მაშინ მოვალეობაც და მისგან გამომდინარე პასუხისმგებლობაც ნაკლებია. მედიაცია, გარკვეულწილად, კანონისმიერ ჩარჩოსაც ექვემდებარება, თუ, რა თქმა უნდა, მხარეთა შეთანხმება განსხვავებულ წესზე არ ხდება. კონფიდენციალურობის პრინციპი მედიაციის ერთ-ერთ ქვაკუთხედს წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ მედიაცია რეკლამირებულია, როგორც მხარეთა კონფიდენციალურობის დაცვა, ის აბსოლუტურ იმუნიტეტს ვერ იძლევა.⁴⁰ თუ მხარეთა უმეტესობა ამჯობინებს, რომ ყველაფერი, რაც გამოაშკარავდება მედიაციის პროცესში, საიდუმლოდ უნდა დარჩეს, მაშინ მედიატორმა საქმის კურსში უნდა ჩააყენოს მხარეები იმ გამონაკლისის შემთხვევის შესახებ, რომელიც კანონით მედიატორის ინფორმაციის გამჟღავნებას ავალდებულებს.⁴¹

მოლაპარაკებების პროცესში მნიშვნელოვანია ასევე ორივე მხარე გრძნობდეს თანასწორუფლებიანობას. მოლაპარაკებების პროცესშიც აუცილებელია, მხარეებმა დაინახონ რეალური პოზიციები და გამიჯნონ ის სურვილებისგან ან სიბრაზისგან. მოლაპარაკებაში შეიძლება ორივე მხარემ დიდი ხანს იკამათოს. გამართოს ცხარე დისკუსია, მაგრამ თუ არ დაიცლებიან ემოციებისგან და ზედაპირზე არ წამოწევენ საკუთარ ინტერესს, ვერ იპოვიან გადაკვეთის წერტილს. მოლაპარაკებების დროს აუცილებელია, ორივე მხარემ დაინახოს ის, თუ რისი დათმობაა შესაძლებელია და რა არის მათთვის პრინციპული. გამიჯნონ რა უნდათ – ვაშლის გული, ქერქი თუ ორივე ერთად. ზემოაღნიშნული მხარეთა თვითგამორკვევის ნაწილია. ზოგადად, მედიაცია მხარეებისთვის იძლევა თავისუფალ სივრცეს, სადაც ისინი ნებაყოფლობით შედიან და ოპერირებენ; თავისუფლდებიან შიშებისგან, აანალიზებენ საკუთარ პრიორიტეტებს, არკვევენ რეალურ პრობლემებს, თავისუფლდებიან სიბრაზისგან და წყენისგან.⁴²

ამ საკითხთან მიმართებით აღსანიშნავია ფსიქოლოგიურ ხაფანგთა პირველი ათეული, რომელიც მოცემულია წიგნში „მოლაპარაკება, თეორია, პრაქტიკა და სამართალი“.⁴³ ფსიქოლოგიურ ხაფანგთა პირველი ათეულიდან ინტერესთა დაახლოების ხელოვნების ჭრილში შეგვიძლია რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული ფსიქოლოგიური ასპექტი და მიკერძოებული შეხედულება (ცნობიერის თუ ქვეცნობიერის შედეგი) ერთად დაჯგუფოთეს.⁴⁴

1. გადამეტებული თვითდაჯერებულობა (Overconfidence bias) – საკუთარი შესაძლებლობის გადამეტებული შეფასება. ილბლის და შანსის იმედი. ორატორობისა და მომგებიანი ანალიზის შედეგად სასურველის მიღწევის მოლოდინი, ვიდრე რეალობის ალქმა. გადამეტებული ილუზია და არა რეალური ანალიზი თუ რა შეიძლება იყოს ამ შემთხვევის ექვივალენტი სასარგებლო შედეგი.

2. შერჩევითი ალქმა (Selective perception) – ჩვენი სიმართლის და პოზიციების დებულება, როგორც ფილტრი, რომელიც ყველა განსახვავებულ ქმედებას თუ მეორე მხარის შემოთავაზებას უქვემდებარებს ჩვენს პირად ხედვას და ნეგატიურ დამოკიდებულებას. თავისთავად ამით იქმნება მტრული გარემო და მხარეების ინტერესების დაახლოების ყველა დადებითი მცდელობა ვერაგობის და მანიპულაციის მცდარ წარმოდგენაში იფუთება. ეს ხაფანგი დაკავშირებულია წინასწარმეტყველების იმედთან და მცდარ სტიგმებთან.

3. საკუთარი თავისადმი მიკერძოება (Self-serving bias) – ეს კონკრეტული ფსიქოლოგიური ასპექტი დაკავშირებულია საკუთარი თავის მუდმივ გამართლებასთან, იმისდა მიუხედავად, რომ გამართლების მიზეზი ჩვენს ღირებულებათა სისტემაში ნორმად არ ითვლება. მარტივი მაგალითი:

⁴⁰ ბათიაშვილი ი., ქონებრივი დავების გადაწყვეტისას კონფიდენციალობის დაცვის ფარგლები მედიაციაში: რეალობა და გამოწვევები, ჟურნ. „სამართალი და მსოფლიო“, #21, 2022.

⁴¹ Oberman S., Confidentiality in Mediation: an application of the right to privacy, Ohio state journal on dispute resolution, Vol 27:3, 2012, 550-551.

⁴² ბათიაშვილი ი., მედიაციის პროცესი, მისი პრინციპები და გამოწვევები საქართველოში, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა წელიწდეული“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრი, 2022, 7-38.

⁴³ ფოლბერგი ჯ., გოლანი დ., ნულაძე ა., მოლაპარაკება თეორია პრაქტიკა და სამართალი, თბილისის ღია უნივერსიტეტი, UNDP, 2018, 29-32, <https://issuu.com/aleksandretsuladze/docs/molaparakeba_4_/1> [02.12.2024].

⁴⁴ ფოლბერგი ჯ., გოლანი დ., ნულაძე ა., მოლაპარაკება თეორია პრაქტიკა და სამართალი, თბილისის ღია უნივერსიტეტი, UNDP, 2018, 29-32.

ქცევა, რომელიც თუ ჩემი ჩადენილია, რაიმე გამამართლებელ გარემოებას შეიძლება დაექვემდებაროს, ხოლო თუ სხვა ადამიანის ჩადენილია – გამართლების ობიექტური მიზეზი არ იარსებებს.

4. დადასტურების მიკერძოება (Confirmation bias) – ისეთი ინფორმაციის მიმართ ნდობის გამოცხადება, რომელიც ამყარებს მხოლოდ საკუთარი ხედვის და მოსაზრებების სისწორეს. დანარჩენი საეჭვო ინფორმაცია უკუგდებულია.

5. ანჟირება/ლუზის ჩაშვება (Anchoring)⁴⁵ – აღნიშნული ასპექტი სოციალურ არსებულ კოლექტიურ ხედვებთან და რეალურად დამკვიდრებულ სტანდარტებთან არის დაკავშირებული. ჩემი შეფასება, მოლოდინი და პროგნოზი დაკავშირებულია ზუსტად საზოგადოებაში მსგავსი ტიპის შემთხვევებთან მიღებულ შედეგებზე. თუმცა, ამ შემთხვევაში ხშირად დავის იდენტიფიკაციის შეფასებას ვერ ახდენს მხარე და მისი მოთხოვნა და რეალობა სხვადასხვა სიბრტყეზე რჩება.

მედიაში მოლაპარაკებისას დანერგული ვაჭრობის პროცესში ზემოაღნიშნული ასპექტები (ხაფანგები) მხარეს ხელს უშლის სწორად დაინახოს, თუ რა მასშტაბით არის უმჯობესი დაიხიოს უკან ან როგორი სახეცვლილი შემხვედრი მოთხოვნა დააყენოს.

V. დასკვნა

მედიატორმა ინდივიდუალურად უნდა გააანალიზოს ყველა საქმე მედიაციის შეხვედრის დაგეგმვამდე. აღნიშნული მოიცავს: საქმის შესახებ ინფორმაციის, ემოციური ფონის, პროგნოზირებული მგრძნობიარე საკითხების, პრობლემის ფესვების და კონკრეტული დავის ძირითადი ასპექტების ანალიზს. ამის შემდეგ, მედიატორმა უნდა გადანეწიოს – მედიატორსა და საერთო შეხვედრით გახსნას თუ ინდივიდუალური შეხვედრებით დაიწყო.⁴⁶ კამათთან/დავასთან დაკავშირებული ფაქტორები და ფსიქოლოგიური მოცემულობის შესახებ ინფორმაციის მიღება ემსახურება მხოლოდ და მხოლოდ მედიაციის დაწყების სწორად წარმართვის მიზანს. ფსიქოლოგიურ ფაქტორს და მხარეების უკვე ჩამოყალიბებულ განწყობას მედიაციის დაწყების პროცესში დიდი მნიშვნელობა აქვს. გარდა ამისა, აღნიშნული ფსიქოლოგიური რწმენები დიდ გავლენას ახდენს მედიაციის სამომავლო პროცესზე და შედეგებზე. შესაბამისად, მედიატორის მიერ მედიაციის დაწყების ამგვარი დაგეგმვა შესაძლოა გამოსადეგ და ეფექტიან მექანიზმად ჩაითვალოს მოლაპარაკების თანმდევ პროცესში შეთანხმების გზაზე.

საბოლოო ჯამში კი, მედიაციის შეთანხმებით დასრულების შემთხვევაში, მხარეთა თვითგამორკვევის პრინციპი მოქმედებს დადებითად მათ სამომავლო ურთიერთობაზე.⁴⁷ მხარეებს შემდგომ უყალიბდებათ ერთმანეთის ინტერესზე მორგებული ურთიერთობა და, ამავდროულად, უმუშავდებათ უნარ-ჩვევები, თუ როგორ უნდა აირიღონ ან განმუხტონ კონფლიქტური სიტუაცია.⁴⁸ ასევე აღსანიშნავია, რომ მედიაციის პროცესიც და შედეგიც დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა მიზანი გამოძრავებთ თქვენ: გამარჯვება ნებისმიერ ფასად თუ შეთანხმების მიღწევა. მედიატორი გზამკვლევა – „არიადნეს ძაფი“ – მედიატორში წარმოშობილ კამათის ლაბირინთში. თუ როგორ „დაიხლართება“ ეს ლაბირინთი დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად გამძაფრდება მხარეებში ერთი მარტივი ჭეშმარიტება: „ყველა ადამიანს დაბადებიდანვე აქვს სურვილი იყოს მართალი“ – არტურ შოპენჰაუერი.⁴⁹

⁴⁵ ფოლბერგი ჯ., გოლანი დ., ნულაძე ა., მოლაპარაკება თეორია პრაქტიკა და სამართალი, თბილისის ღია უნივერსიტეტი, UNDP, 2018, 29-32.

⁴⁶ Battishvili I., International mediation – the often missed opportunity – World Factoring Yearbook (WFY), BCR Publishing, 2024 Edition.

⁴⁷ ყანდაშვილი ი., საქართველოში მედიაციის მაგალითზე დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის სასამართლო და არასამართლო ფორმები, თბ., 2019, 94-95.

⁴⁸ ბათიაშვილი ი., მედიაციის პროცესი, მისი პრინციპები და გამოწვევები საქართველოში“, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა წელიწადი“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრი, 2022, 7-38.

⁴⁹ Шопенгауэр А., Искусство побеждать в спорах (сборник), Переводчик: Юлий Исаевич Айхенвальд, Ф. Черниговцев, Р. Кресин, Н. Л. д'Андре, Правообладатель: Эксмо, 2015, (Дата написания:1900), ISBN: 978-5-699-78218-5.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადამიანის უფლებათა ცენტრი, სულხან მოლაშვილი საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივრის ნომერი – 39726/04, საქმეთა სიიდან ამორიცხვა, 30/09/2014.
2. ბათიაშვილი ი., ტოტალიტარიზმი და ინდივიდუალიზმი, წიგნი „ირაკლი ბათიაშვილი“, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 2021, 267.
3. ბათიაშვილი ი., ქონებრივი დავების გადაწყვეტისას კონფიდენციალობის დაცვის ფარგლები მედიაციაში: რეალობა და გამოწვევები, „სამართალი და მსოფლიო“, #21, 2022, 76-116.
4. ბათიაშვილი ი., მედიაციის პროცესი, მისი პრინციპები და გამოწვევები საქართველოში, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა წელიწდეული“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრი, 2022, 7-38.
5. ბიჭია მ., მედიაციის გამოყენების მნიშვნელობა ბიზნესდავებში პანდემიის დროს, ჟურნ. „სამართლის მაცნე“, #7, 2021, 12.
6. ნემსაძე ა., მეოცე საუკუნის ფილოსოფიურ-ესთეტიკური მიმდინარეობები და თეორიები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სასწავლო კურსის სილაბუსი, დანართი 3, ლექცია 1, ლექცია 14, 4-8.
7. ფოლბერგი ჯ., გოლანი დ., ნულაძე ა., მოლაპარაკება თეორია პრაქტიკა და სამართალი, თბილისის ღია უნივერსიტეტი, UNDP, 2018, 29-32.
8. ყანდაშვილი ი., საქართველოში მედიაციის მაგალითზე დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის სასამართლო და არასამართლო ფორმები, თბ., 2019, 94-95.
9. ჩიტაშვილი ნ., მედიაციის ეთიკის საფუძვლები, მერიდიანი, თბ., 2024, 350-351.
10. ჩიტაშვილი ნ., სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვევების საფუძველი, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა – წელიწდეული“, 2016, 9.
11. ნულაძე ა., ქართული სასამართლო მედიაციის შედარებითი ანალიზი, თბ., 2017, 176-177.
12. Шопенгауэр А., Искусство побеждать в спорах (сборник), Переводчик: Юлий Исаевич Айхенвальд, Ф. Черниговцев, Р. Кресин, Н. Л. д'Андре, Правообладатель: Эксмо, 2015, (Дата написания:1900), <<https://www.litres.ru/book/artur-shopengauer/iskusstvo-pobezhdai-v-sporah-8952636/chitat-onlayn/#idm140537390896208>> [02.12.2024].
13. Шопенгауэр А., Искусство побеждать в спорах, (Перевод с немецкого Н. Л. д'Андре 1900), Литера Нова, Харьков, 2018, 11-12, 42-45, 135-137, Глава II уловки, Глава I. Эристика.
14. Аврелий А., О граде Божьем, Электронная библиотека Гражданская Общество в России, Кн. VI-XI, 120-125, <http://www.civisbook.ru/files/File/Avgustin_6-11.pdf> [02.12.2024].
15. Batiashvili I., Mediation – The Often-missed Opportunity!, Law and World, 10(30), 2024, 184–192.
16. Batiashvili I., International mediation – the often missed opportunity” – World Factoring Yearbook (WFY), BCR Publishing, 2024 Edition.
17. Guretzki D., The Function of “Mediator” in St. Augustine’s De civitate Dei, Book IX, Hirundo: The McGill Journal of Classical Studies, Vol. I, 2001, 66-67<<https://www.mcgill.ca/classics/files/classics/2001-07.PDF>> [02.12.2024].
18. Hyman J.M., Love L.P., If Portia Were a Mediator: An Inquiry into Justice in Mediation, Clinical L.Rev., Vol. 9, 2002, 186.
19. Oberman S., Confidentiality in Mediation: an application of the right to privacy, Ohio State Journal on Dispute Resolution, Vol 27:3, 2012, 550-551.
20. Resolution CM/ResDH(2016)1, Execution of the decisions of the European Court of Human Rights in Two cases against Georgia.
21. Velkar A., Markets and measurements in nineteenth-century Britain, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, 218-228.